

Література

1. Армстронг М. Практика управления человеческими ресурсами. — СПб.: Питер, 2007. — 832 с.
2. Магура М. И., Курбатова М. В. Обучение персонала как конкурентное преимущество. — М.: ООО «Журнал «Управление персоналом», 2004. — 216 с.

Статтю подано до редакції 15.08.11 р.

УДК 378.014.54

В. М. Ткач, канд. тех. наук, старш. наук. співроб, доцент,
В. М. Соломаха, канд. тех. наук, доцент,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУЧАСНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НАУКИ ТА ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ УПРАВЛІНСЬКО- ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМКУ

АНОТАЦІЯ. Проаналізовано ключові питання проблеми підвищення якості освітньої підготовки фахівців управлінсько-економічного напрямку у вузах України на основі її раціональної інтеграції з наукою; викладено авторське бачення доцільних засобів і форм реалізації цієї інтеграції на сучасному та прогнозованому етапах розвитку освіти, означене в контексті типових глобалізаційних впливів та вітчизняних особливостей.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: удосконалення освіти; управлінсько-економічний напрямок; наукова складова; засоби і форми реалізації.

АННОТАЦИЯ. Проанализированы ключевые вопросы проблемы повышения качества образовательной подготовки специалистов управленческо-экономического направления у вузов Украины на основе его рациональной интеграции с наукой; изложено авторское видение целесообразных средств и форм реализации этой интеграции на современном и прогнозируемом этапах развития образования, в контексте типовых влияний факторов глобализации и отечественных особенностей.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: усовершенствование образования; управленческо-экономическое направление; научная составляющая; средства и формы реализации.

ANNOTATION. Key issues of increasing the quality of specialists' of administrative-economic sphere training in the institutes of higher education in Ukraine are analyzed on the basis of their integration with the science; the author's vision of appropriate means and forms of this integration in the modern and the expected phase of development of the education is expressed, being identified in the context of typical influences of globalization and domestic peculiarities.

KEY TENNS: improvement of education; administrative-economic area; scientific component; means and forms of realization.

Вступ. Державна позиція України в сфері освіти полягає у тому, що освіта є основою розвитку особистості, суспільства, нації, держави, запорукою майбутнього країни, а наукова та науково-технічна діяльність є невід'ємною складовою навчального процесу у вищих навчальних закладах 3—4-го рівнів акредитації [1—4].

Україна спочатку своєї державної незалежності взяла курс на ринкове реформування економіки і на економічну та інформаційну інтеграцію з світовою спільнотою. Одним з головних чинників, що зумовлює досягнення цих цілей, є і залишиться назавжди чинник наявності системи ефективної національної економічної освіти, і особливо її управлінсько-економічного напрямку, зорієнтованої на підготовку фахівців усіх рівнів здатних успішно працювати в умовах жорсткої конкуренції в усіх сферах виробничо-бізнесової діяльності при впливах на них глобалізаційних і кризових явищ. Насьогодення така система економічної освіти в Україні вже створена і постійно удосконалюється. Оскільки сучасні темпи розвитку НТП у світі та застосування його результатів у виробничих і бізнесових видах діяльності швидко і значно збільшуються, то класичний набір базових і спеціалізованих знань та вмінь, які надаються системами освіти всіх країн, а в їх числі і Україною, при підготовці фахівців усіх напрямків, спеціалізацій та рівнів, і особливо управлінсько-економічного напрямку, прискорено «старіє». Тому фахівці, озброєні такого рівня знаннями, вже на момент закінчення свого навчання, а тим більше на тривалу перспективу, в значній мірі не відповідають постійно зростаючим вимогам глобалізованого ринку праці. Усі вказані факти зумовлюють гостру необхідність найскорішого усунення цих недоліків шляхом кардинального удосконалення системи вітчизняної освіти [2—4]. Ключовими питаннями цього удосконалення є визначення шляхів і дієвих засобів застосування досягнень науки в освітньому вузівському процесі, а також — їх системна ефективна реалізація у вигляді різних форм з урахуванням специфічних вітчизняних особливостей та загальноосвітніх обставин і тенденцій [2—4]. Насьогодення ці питання сучасними дослідниками означені, в основному, тільки акцентно та фрагментарно. Все вказане зумовлює актуальність комплексного розгляду проблемних питань управлінсько-економічного напрямку освіти в Україні в аспектах, що визначають загальний вектор його розвитку в сучасності та в перспективі.

Питаннями, пов'язаними з проблемами створення та ефективного здійснення освітнього процесу у вузах, при підготовці фахівців управлінсько-економічного напрямку різних рівнів для умов

ринкової економіки за спеціалізаціями маркетинг, менеджмент, маркетинговий менеджмент, економіка підприємств, економічна кібернетика, логістика тощо, займалося багато керівників і провідних вчених, як вітчизняних, так і з країн близького зарубіжжя. Це, зокрема, академіки А. Ф. Павленко, Л. В. Балабанова, І. Лукинов, А. Н. Романов, Г. Л. Багієв та багато ін. [5—9]. Однак, незважаючи на те, що основні базові питання вказаної проблеми вже вирішені, постійно актуальними залишаються усі ті її аспекти, які стосуються подальших удосконалень, пов'язаних з необхідністю якісного розвитку багатьох її складових, що сприяють досягненню поточних і прогностичних цілей системи освіти. Нині кардинальним питанням такого удосконалення у світі є необхідність підвищення якості освітньої підготовки фахівців усіх рівнів для забезпечення її відповідності викликам глобалізованого розвитку світової спільноти [2—6].

Загально визнаним у світі ефективним засобом покращення якості вузівської освіти, при підготовці фахівців усіх напрямків і рівнів кваліфікації (від бакалавра до доктора наук), є інтеграція освіти і науки в процесах освітньої підготовки; вона зумовлює виникнення комплексного ефекту, що призводить до стабільного отримання стійких знань та їх збереження у підготовлених фахівців на тривалий термін. Все вказане повністю відноситься і до системи вітчизняної освіти в цілому, і зокрема, до такого її напрямку підготовки, як управлінсько-економічний. В останні роки в Україні на питанні підвищення наукової складової в процесах навчання у вузах періодично акцентується увага з боку керівників різних рівнів і сфер, як на невідкладному, яке необхідно швидко вирішити [2—6]. Досвід же трансформаційних процесів вітчизняної системи освіти, набутий за роки незалежності України, свідчить про значну їх тривалість, оскільки вони, як і все нове, пов'язані з комплексом додаткових різноманітних та тривалих зусиль викладацьких колективів вітчизняних вузів [2, 4—6, 9]. У даному ж випадку ці зусилля значно зростуть, внаслідок кардинальних змін у наступних аспектах навчання: у комплексі загальних принципів і форматі здійснення процесу навчання; у якості наповнень змістів усіх його складових новітніми навчальними знаннями та науковими елементами при обов'язковості постійного, швидкого і значного їх оновлення; у якості результатів навчання, отриманих на кожному його етапі тощо. Все це потребує мобілізації не тільки всіх видів внутрішніх резервів вузів (інтелектуальних, матеріальних, фінансових, організаційних тощо), а й значного додаткового фінансування цієї їх діяльності з боку дер-

жави в таких напрямках, як модернізація матеріально-технічної бази, цільові науково-дослідницькі програми, перепідготовка викладацького складу та збільшення оплати його праці за її підвищену наукову інтенсивність і більш якісну результативність тощо. При цьому невід'ємною умовою для створення можливості ефективної реалізації процесу інтеграції науки і освіти у вузах є обов'язковість попереднього виконання всебічних досліджень і аналізу усього спектру можливостей такої їх взаємодії, а також — попередньої підготовки у необхідних обсягах відповідного навчально-методичного забезпечення з спеціалізованих напрямків навчання з урахуванням їх специфічних особливостей та доцільної повноти наукового наповнення їх змістів. Головним стартовим питанням, при вирішенні проблеми інтеграції науки і освіти у вітчизняних вузах, є виявлення засобів і форм, що зможуть забезпечити її ефективну практичну реалізацію; це виявлення можна здійснити тільки на базі результатів аналізу головних складових сучасного спектру чинників (стану, причин, обставин і тенденцій), що утворюють загально впливовий фон, на тлі якого необхідно проводити названі трансформаційні удосконалення освітнього процесу. Саме вказане і виконано в даній статті з позицій авторського бачення усіх основних сучасних аспектів цього проблемного питання з урахуванням їх особистого тривалого досвіду науково-педагогічної роботи (понад 30 років), як у якості наукових співробітників, так і викладачів вузів технічного, економічного та гуманітарного профілей спеціалізації [4, 10—17].

Постановка завдання. Цілями дослідження є: 1) аналіз сучасних причин, що зумовлюють необхідність швидкого якісного удосконалення освітнього процесу підготовки фахівців управлінсько-економічного напрямку у вітчизняних вузах на базі його інтеграції з науковою складовою їх діяльності та чинників, що визначають специфічні особливості здійснення цього удосконалення; 2) визначення засобів і форм, що дозволяють ефективно реалізувати інтеграційну взаємодію освітнього процесу у вузах з їх науковою діяльністю і є доцільними на сучасному етапі розвитку управлінсько-економічної вітчизняної освіти та у її осяжній перспективі; 3) загальна оцінка потенційно-можливих результатів практичного застосування у вузах України визначених засобів і форм інтеграції науки та управлінсько-економічного напрямку освіти.

Методологія. Науково-методологічною основою даного дослідження є діалектичний підхід [18]; при здійсненні дослідження були застосовані наступні загальнонаукові методи: емпірич-

ний (спостережень, порівнянь); теоретичний (аксіоматичний, ідеалізації) та комбінований (абстракції, аналізу і синтезу, індукції та дедукції).

Результати дослідження. Формат розвитку економіки України, з початку її державної незалежності та на перспективу, визначають процеси формування ринкових відносин та інтеграції з світовим ринковим середовищем; одними з головних впливових чинників при цьому являються явища глобалізації та світової економічної кризи, що зумовлюють виникнення, як позитивних наслідків (бухливий розвиток НТП тощо), так і негативних (загострення конкуренції на всіх видах ринків, асиметрія соціально-економічного розвитку різних країн світу, погіршення екології тощо) [19—22].

Загальновизнаним, як безальтернативний і поширеним у світі засобом, що дозволяє на практиці системно та ефективно виконувати адаптивне до динаміки ринкових умов управління процесами організації та здійснення виробничо-бізнесової діяльності підприємств у всіх їх аспектах, є маркетинговий менеджмент і спеціалізований комплекс елементів його практичної реалізації. Ця форма управління і доктрина, на якій вона базується, на протязі останніх десятиріч стрімко і різноаспектно розвиваються в усьому світі, суттєво впливаючи, при цьому, на всі процеси у світовому ринковому середовищі та, як наслідок, на розвиток усєї соціально-економічної системи світової цивілізації. Тому вся система економічної освіти, створена в Україні та зорієнтована на ринкову економіку, і особливо її управлінсько-економічний напрямок, базується саме на теоретичних і практичних досягненнях маркетингового менеджменту, що успішно випробувані у світі тривалим часом і різноманітними ринковими умовами конкурентної боротьби [5—9]. Класичні та сучасні положення теорій маркетингу, менеджменту, економіки підприємств, логістики, економічної кібернетики, взаємодії їх складових, а також типові особливості їх практичної реалізації в різних сферах і умовах виробничо-бізнесової діяльності загальновідомі; вони викладені у працях багатьох закордонних та вітчизняних учених: Ф. Котлера, П. Друкера, Ж. Ламбена, М. Мескона, Г. Л. Багієва, А. Н. Романова, В. І. Сергєєва, В. Н. Буркова А. Ф. Павленка, В. Г. Герасимчука, А. В. Войчака, Л. В. Балабанової, С. Ф. Покропівного, А. П. Наливайка, О. Д. Шарапова, В. В. Вітлінського, І. А. Джелладової, І. П. Верченка, А. П. Ладанюка та ін. [2, 4, 7—9]. Усі основні положення цих наукових і практичних надбань у різній мірі використовуються у навчальних програмах вузів

України при підготовці фахівців управлінсько-економічного напрямку всіх спеціалізацій і рівнів. У контексті ж актуальності вирішення в Україні проблеми подальшого якісного розвитку освітнього процесу підготовки фахівців вказаного напрямку на основі підвищення наукової компоненти в змісті навчальних занять вузів, доцільним є обов'язкове урахування в процесах удосконалення цієї підготовки, як усіх тих головних чинників, що сукупно формують загальний стан і напрямок розвитку світової соціально-економічної системи у XXI сторіччі, так і основних вітчизняних особливостей та обставин, що складають сучасні стартові умови при вирішенні цієї проблеми. Основними такими загальнопливовими чинниками та особливостями доцільно вважати наступні.

1. Постійність тенденції підвищення ролі освіти в усіх аспектах розвитку, як кожної країни, так і усієї світової спільноти (загальноінтелектуальному, технічному, економічному, соціальному тощо), внаслідок посилення її інтеграційної взаємодії з наукою, виробництвом, економікою, державним законодавством, культурою тощо [2—4, 19—22]. При цьому особливістю вказаної взаємодії освіти та науки є те, що вона забезпечується засобом застосування таких спільних їх чинників, як кадровий склад науковців і викладачів, їх кваліфікаційний рівень, професійний досвід, особисті науково-творчі та навчально-методичні здобутки, наявні та потенційні можливості ефективної реалізації усіх складових навчального і наукового потенціалів, пріоритетні орієнтири та система базових і супутніх знань, розумінь, вмінь, навичок, традицій тощо; підвищення ж якості вказаної взаємодії досягається шляхом покращення її системності та гнучкості на основі збереження послідовної єдності усіх їх попередніх окремих і сумісних досягнень з поточними та прогнозованими відповідними їх результатами.

2. Постійність наступних тенденцій у сфері науки:

а) підвищення ролі НТП у цілому та всіх його класичних складових «наука — техніка — виробництво» у розвитку всіх сфер світової спільноти;

б) випереджаючий розвиток науки в системі НТП за рахунок її революційних проривів у теорії та практиці в сферах інформаційних технологій, автоматизованих системах управління, промислового електроприводу, робототехніки та здобутків принципово нових розділів науки (мехатроніки, наноелектроніки, біотроніки, нейротроніки тощо);

в) охоплення наукою фундаментальних і прикладних досліджень та прискорення доведення їх результатів до рівнів новітніх чи вдосконалених розробок виробничих технологій і техніки,

широке впровадження їх, як інноваційних засобів праці, у виробничі процеси всіх видів.

Позитивними наслідками вказаного є перетворення науки на безпосередню продуктивну силу суспільства, на один з найважливіших факторів його економічного зростання, на самий ефективний елемент у системі складових НТП; а також, в аспекті маркетингового формату, — на універсальний інструмент сучасної конкурентної боротьби у ринковому середовищі (за рахунок підвищення техніко-економічної ефективності виробничих процесів, створення новітніх видів продукції підвищеної якості, при мінімізованій їх собівартості, захищених на рівні інтелектуальної власності — патентів на винаходи, ліцензій, знань «ноу-хау» тощо) [19—23].

3. Постійність тенденції значного підвищення ролі промислового виробництва у розвитку світової спільноти на теренах останніх досягнень науки, вказаних у пункті 2 та збільшення прихильників концепції про необхідність зміни пріоритетів розвитку людства у 21-му сторіччі з напрямку економіки в її інформаційно-управлінській площині, що домінує в останні три десятиріччя, на напрямок промислового виробництва, як на єдиний шлях, що дозволить забезпечити створення товарної продукції, достатньої для задоволення постійно зростаючих потреб цивілізації, в її необхідних обсягах, споживчих властивостях, якостях та асортиментах при мінімальних виробничих витратах на це усіх видів ресурсів [19—23].

4. Постійність тенденції зростання ступеню прагматичної інтернаціоналізації процесів наукових досліджень та масштабів реалізації їх результатів в технічному, виробничому і бізнесовому напрямках, внаслідок розширення, як сумісних виконань НДР та/чи ДКР з міжнародними партнерами, так і використань отриманих наукових результатів, переважно у інтелектуальному виді; це зумовлює необхідність оволодіння студентами вітчизняних вузів світовим досвідом у сфері нормативно-правового захисту авторських прав на наукову (інтелектуальну) власність у глобалізованому конкурентному просторі [3, 11, 19—24].

5. Стрімке розширення застосування математичних методів досліджень та прогнозної підтримки усіх видів діяльності, а особливо — виробничої та бізнесової, в усіх їх аспектах, що реалізуються засобом інформатизації та комп'ютеризації у вигляді автоматизованих систем різних видів (контрольно-інформаційних, управлінських тощо) [17, 19—22, 24, 28—30]. Узагальненими ознаками усіх цих сучасних автоматизованих систем є

те, що усі вони за своєю сутністю {принципами побудови організаційної структури та формування і реалізації функцій, взаємозв'язками, наявністю (неповнотою) початкової інформації тощо} є кібернетичними, за видом реалізації — інтегрованими організаційно-технічними автоматизованими системами, за типом — полієргатичними, за цільовим призначенням — поліцільовими, за видом вирішення цільових управлінських завдань — оптимізаційними, за характером реалізації управлінської оптимізації — адаптивними або ігровими (інтелектуальними) [12, 14, 15, 17, 24, 27—30].

6. Постійність тенденцій, як збільшення швидкості лавинного нарощування обсягів щоденних новітніх знань у світі, так і інтенсивного скорочення часу їх «старіння» (щоденно Інтернет збільшується на 6,0—6,5 млн нових сторінок, кількість спеціалізованих публікацій — на 20—22 тис. штук, а патентних заявок на винаходи — на 6—6,3 тис. одиниць); все це змушує науково-викладацькі кадри системи вузівської освіти та всіх тих, хто навчається в ній, для збереження, а тим більше для набуття високої кваліфікації, безперервно підвищувати темп і якість свого професійного розвитку [2—4, 9, 19—24, 27—29].

7. Скорочення виробничих та інноваційних циклів у промисловості за рахунок прискореного впровадження досягнень НТП у виробництво; збільшення необхідних періодів прогнозування результатів усіх видів бізнесової діяльності, внаслідок швидких змін чинників, що зумовлюють ситуаційні правила бізнесової «гри» на глобалізованих ринках [19—23].

8. Постійність тенденції здійснення наукових «проривів» у всіх сферах світових знань на межі різних, і не завжди споріднених, наук (так першу теорію наукового менеджменту створив інженер у сфері техніки Ф. Тейлор, який використав ідею такого ж інженера Г. Тауна, проголошену ним у доповіді «Інженер у ролі економіста» в 1886 р., і розвинув її; винахідник же динаміту А. Нобель, що є автором 355 винаходів, одночасно науково-плідно працював у кількох різних сферах науки таких, як хімія, парова техніка, металургія, гідравліка, оптика, біологія, медицина тощо) [3, 19, 22, 23].

9. Головними сучасними показниками, що відображають загальний рівень науково-технічному розвитку кожної країни, потенційно-можливу ступінь конкурентних переваг її товарної продукції у глобалізованому ринковому середовищі та визначають місце країни у світовому рейтингу бізнесової успішності, є: а) кількість щорічних продажів продукції, що вироблена країною і має інте-

лектуальну складову; б) загальна сума щорічних коштів, отримана країною від цих продажів [11, 13, 19—23].

10. Обвальне зменшення в Україні у період 1990—2010 років рівня наукової, і в першу чергу, винахідницької активності серед науково-інженерних кадрів НДІ та викладачів вузів усіх спеціалізованих напрямків. Так, кількість щорічно запатентованих винаходів та впроваджених у виробництво у всіх галузях і сферах вітчизняної економіки у 2010 році, відносно 1990 року, зменшилася у 200—138 разів (з майже 25 тис. штук винаходів за рік, що створювалися та 8,3 тис. штук, що впроваджувалися в УРСР, до сучасного щорічного рівня створення винаходів у кількості усього 120—180 штук на рік). Величина останнього показника України відповідає тільки сучасним досягненням лише одного вузу Росії — Санкт-Петербурзького гірничого інституту (першого вищого технічного навчального закладу Росії, що має майже 240 річні навчально-наукові традиції), який, навчаючи біля 7,5 тис. студентів, щорічно подає понад 150 заявок, з них патентує більш ніж 60 винаходів та отримує за це понад 20 медалей на міжнародних виставках і цим постійно підтверджує свій високий рейтинг у системі провідних навчально-наукових закладів світу [25]. Світовим же лідером у сфері патентно-ліцензійної активності, при її оціненні у кількісно-якісному форматі виміру, на протязі останніх 30 років є США, які щорічно патентують 180—185 тис. винаходів та продають на міжнародних ринках інтелектуальну товарну продукцію, вироблену на їх основі, на суму понад 30 млрд дол. [22].

11. Організаційно наукова діяльність в Україні зосереджена у наступних секторах: 1 — академічному, 2 — галузевому, 3 — вузівському, 4 — науково-виробничому; при цьому в період 2000—2010 років частка вузівського сектора науки становила усього біля 10,4 %, а кожного ж з інших — відповідно 19,3; 63,8; 6,5 % [20—22]. Прогнози свідчать про наступні тенденції: сектор 4 відмирає, а 2 — значно зменшується; це дозволить стабільно збільшуватися сектору 3 — вузівській науці.

12. Загальновизнаною у світі основною умовою забезпечення конкурентоспроможності виробничо-бізнесової діяльності промислових підприємств у глобалізованому ринковому середовищі на сучасному етапі розвитку НТП та на кількадесятирічну його перспективу є ступінь ефективності взаємодії комплексу чинників технологічного, технічного, економічного, організаційного, управлінського та маркетингового видів у всіх їх аспектах [20—22, 26]. Усереднені значення питомих впливів цих чинників на за-

гальний рівень конкурентоспроможності підприємств, отримані авторами статті для умов гірничорудного виробництва на основі узагальнення давно існуючих відомостей [10, 11, 13, 14] та доповнених, з урахуванням результатів останніх авторських досліджень [16, 17, 24, 29], і аналогічних відомих дискусійних оцінок 2000—2010 рр. [19—21, 26], дозволяють стверджувати наступне: головними чинниками конкурентоспроможності підприємств промисловості є технічні, а особливо техніко-технологічні та техніко-управлінські їх групи, як ті, що безпосередньо забезпечують і виробництво необхідної кількості товарної продукції, і максимально-можливий рівень її якості, і мінімальну собівартість; індивідуальні частки впливів кожної з груп цих чинників відповідно становлять 30 % і 38 %, а їх загальна частка — 68 %, що більше ніж у 3 рази перевищує сукупний вплив групи управлінсько-економічних чинників, величина якого становить усього 21 %. Таке значне домінування технічних чинників і визначає доцільність їх пріоритетного урахування, як при здійсненні управлінської діяльності на промислових підприємствах в усіх її спеціалізованих напрямках [14, 17, 23, 24, 26, 29, 30], так і у процесах освітньо-наукової підготовки фахівців усіх видів управлінських напрямків.

У контексті розкриття теми даної статті, відповідно з визначеною її метою, доцільним є урахування також наступних важливих фактів.

1. Критерієм істини, як доведено Г. Гегелем та загально визнано, є практика; це один з основних законів його діалектики [18, 22]. Тому головним результатом НТП, тобто усіх його складових (науки—техніки—виробництва), як інтегрованого розвитку виробничих сил у суспільстві та їх дії на його стан і прогресування, є обов'язковість втілення теоретичних (науки) і прикладних (техніки, економіки тощо) досягнень НТП у виробничу практику, тобто у виробництво, оскільки тільки саме така практика завжди є об'єктивно-однозначним вимірником, що без найменшого компромісу, який, зазвичай, вносить суб'єктивну складову, виступає в якості єдиного критерію при оцінюванні істини відносно дійсної наявності, як реальних досягнень науки і техніки, так і рівнів їх фактичних якостей — виробничої ефективності у всіх її сучасних аспектах (технологічному, технічному, економічному, організаційному, інформаційному, маркетинговому, логістичному, соціальному, екологічному тощо). А оскільки управлінська діяльність у сферах виробництва і бізнесу, як в цілому, так і за окремими її складовими — економічною (маркетинг, логістика,

менеджмент тощо) та технічною (регулювання, інформаційно-технічне забезпечення тощо) за своєю сутністю є прикладною формою діяльності, то саме у вищевказаному прикладному оцінчному форматі і необхідно визначати наявність дійсних наукових та практичних результатів, як у дипломних і дисертаційних роботах, так і у НДР та ДКР, що виконуються у вузах в процесах здійснення навчання та наукової діяльності; роботи, результати яких не пройшли апробацію практикою і не підтвердили свою фактичну ефективність в жодному з аспектів (економічному, маркетинговому, логістичному, інформаційному тощо), об'єктивно не можуть бути оцінені, як достовірні наукові результати та досягнення. Нині ж в Україні, на жаль, вказаний діалектичний принцип оцінювання наукового значення результатів дипломних та дисертаційних робіт в цілому, і управлінсько-економічного їх напрямку, зокрема, майже не застосовується, а це зумовлює наявність високого ступеню суб'єктивізму при атестації здобувачів; повне повернення до застосування вказаного класичного принципу оцінювання наукових розробок є ефективним засобом реалізації резервів підвищення якості підготовки фахівців-управлінців усіх рівнів у системі вузівської економічної освіти.

2. Наявність суттєвих специфічних особливостей в управлінській праці, порівняно з іншими її видами, що здійснюються в усіх сферах виробничої та бізнесової діяльності на різних їх рівнях і ланках; ними є її значна насиченість наступними елементами: інтелектуальними; творчої імпровізації; підприємницької діяльності; швидкої орієнтації в неповторних ситуаціях тощо [2, 5—9, 22, 29].

3. Наявність такого парадоксального факту, характерного для сучасної освітньої та наукової діяльності в Україні, як значний інформаційний розрив між науковими знаннями, що накопичені та застосовуються у сферах технічних і економічних наук у таких загальних їх аспектах, як організація та управління виробничою і бізнесовою діяльністю промислових підприємств різних галузей економіки. Цей розрив, традиційно, зумовлений однобічним інформаційним наповненням освітньої підготовки фахівців усіх рівнів (від бакалавра до доктора наук) у вузах технічного і економічного профілей до станів відповідних їх вузькоспеціалізованим напрямкам; головним негативним наслідком цього, що недопустимо в сучасних умовах поширення інтегрованих систем автоматизованого управління підприємствами, є майже повна необізнаність фахівців кожного з цих взаємопов'язаних напрямків не те, що з якимось спектром, а навіть із загальними питаннями управління з вказаних сусідніх напрямків освітньої підготовки. Без

усунення цього інформаційного розриву неможливе забезпечення і здійснення ефективного інтегрованого управління процесами виробничо-бізнесової діяльності підприємств в сучасних умовах та досягнення її бажаних результатів в економічному, а у тому числі, у маркетинговому, як підсумковому, а також — у технічному, як забезпечуючому їх, аспектах. Засобом усунення даного негативного факту є раціональне сумісне застосування класичних і новітніх навчальних та наукових знань з обох вказаних сусідніх напрямків управління в процесах освітньої підготовки фахівців цих профілей, як кваліфікованих кадрів, діяльність яких повинна бути спрямована на їх загальну ціль — ефективне виконання управлінських завдань усіх видів у форматі загальноєдиному для підприємств за сучасними кінцевими цілями їх виробничо-бізнесової діяльності на базі застосування принципів, компромісних підходів і дій (функцій і засобів їх реалізації), що забезпечують їх досягнення з максимально оптимальними показниками [6—8, 14—17, 21, 22, 26—30].

4. Особливим питанням у проблемі управління промисловими підприємствами різних галузей економіки в аспектах їх виробничої та бізнесової діяльності, як типовими складними високодинамічними об'єктами, є оптимізація управління з метою стабільного забезпечення їх роботи з ситуаційно-найкращими техніко-економічними та комерційними показниками в площині реалізації їх виробничих та маркетингових програм усіх рівнів і в цілому, і в усіх їх окремих аспектах. Однак ефективне вирішення даного питання можливе тільки на основі системного підходу та у форматі ситуаційно-раціональної інтеграції усіх засобів управлінсько-технічного та управлінсько-економічного напрямків; при цьому основними такими засобами повинні бути, як загальні цільові орієнтири управління, так і ефективне використання усіх видів ресурсних можливостей обох цих напрямків [11—17, 19—30]. Усе вказане зумовлює обов'язкову необхідність системного висвітлення у навчальних процесах підготовки фахівців різних спеціалізацій економічного та технічного управлінських напрямків усіх доцільних видів навчальної і наукової інформації з технічних, економічних, математичних та інших наук, що раціонально відповідають вимогам сучасності та прогнозованого майбутнього у сфері автоматизованих систем управління виробничими підприємствами за усіма основними аспектами і знаходяться у форматі єдиної науково-практичної ідеології кібернетичного управління складними виробничо-економічними системами на засадах маркетингу. Це дозволить готувати уніфіковані кадри всіх рівнів,

що будуть озброєні більш досконалими, інтегрованими у техніко-економічному форматі управлінськими знаннями та поглибленим маркетинговим мисленням доповненим чітким уявленням про основні супутні технічні питання та відповідні їм процеси [1—8, 17, 19, 20, 23—30].

Логічне узагальнення усіх вказаних фактів, в контексті необхідності вирішення в Україні проблеми підвищення якості освітнього процесу підготовки фахівців управлінсько-економічного напрямку засобом його інтеграції з наукою, дозволяє стверджувати наступне.

Доцільними засобами вирішення цієї проблеми на сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти є: по-перше, постійне наповнення освітнього процесу інформацією про новітні наукові досягнення у сфері, що відповідає і основному напрямку підготовки, і сусіднім та суміжним з нею сферам, що є доцільними; по-друге, залучення викладачів та студентів, аспірантів і докторантів до активної участі у сумісному виконанні НДР у межах наукових програм вузу та використання їх результатів у всіх видах освітнього процесу. При цьому ефективними формами практичної реалізації вказаних засобів можуть бути наступні.

1. Постійне поглиблення навчальної підготовки студентів, аспірантів, докторантів і самопідготовки викладачів не тільки в напрямку економіки, як основного навчально-наукового профілю, в усіх її сучасних основних і супутніх аспектах теоретичного та прикладного форматів, а й обов'язкове значне одночасне доповнення цього напрямку доцільними складовими з аналогічних аспектів та форматів наступних взаємопов'язаних наукових напрямків: а) *технічного* (у спектрі питань виробничо-технологічного, техніко-експлуатаційного, техніко-економічного, відновлювально-ремонтного, інноваційно-технічного змістів тощо); б) *кібернетичного* [в спектрі таких складових технічної кібернетики, як: теорія автоматичного регулювання (ТАР) [27] і теорія автоматичного управління (ТАУ) [28] у цілому та, особливо, в тих їх частинах, що стосуються питань нелінійних систем, як найбільше поширених, а також — їх дочірніх теорій таких, як теорія інваріантності та комбінованого керування, теорія оптимальних і адаптивних систем; класичні та новітні методи таких видів, як функці-логіка, нейронні мережі, генетичні алгоритми тощо; в спектрі таких складових економічної кібернетики, як: загальні питання структури, побудови та оптимізації функціонування АСУ виробничою і комерційною діяльністю суб'єктів господарювання різних видів спеціалізації на основі синтезу і застосування раціональних

інформаційних систем таких типів як пошукові, довідкові, контролюючі, експертно-аналітичні, прогнозно-планувальні, координаційно-узгоджувальні, сигнально-попереджувачі, що стосуються економічної та, пов'язаної з нею, супутньої інформації; в спектрі спеціалізованих питань загальної теорії систем та теорії інформації тощо]; *в) науково-дослідницького* (в спектрі питань планування і здійснення інформаційного пошуку, експериментально-вимірjuвальних та аналітичних досліджень, оціночного аналізу та підсумкового узагальнення отриманих результатів, прогнозного оцінювання очікуваних наслідків і можливостей тощо); *г) математичного* (в спектрі питань моделювання, статистичної обробки та аналізу параметрів випадкових і нечітких процесів, у тому числі, на фоні взаємних впливів і завад; спектрального аналізу, планування експерименту, дослідження структурно-організаційних, функціональних, алгоритмічних, режимних, інформаційних та регульовальних і управлінських особливостей складних динамічних систем, у тому числі — логіко-динамічних, кореляційно-екстремальних, а також умов їх оптимальності; ідентифікації об'єктів керування різних видів (виробничо-технологічних, виробничо-технічних, організаційно-економічних тощо)); *д) патентно-правового* (в спектрі питань: патентно-пошукових та аналітичних досліджень і узагальнень, технічних прийомів формування сутностей винаходів у цілому та їх найбільш типових видів; особливостей регламентів процесуалів в Україні та за кордоном, як оформлення документів заявок на припущені винаходи і проведення експертиз цих заявок уповноваженими установами, видання патентів по ним на винаходи, так і правового захисту об'єктів інтелектуальної власності).

2. Використання в значній частини лекційних занять з спеціалізованих дисциплін, що проводяться на завершальних курсах підготовки бакалаврів та на всіх курсах магістерського навчання, новітньої інформації наукового змісту, яка повинна раціонально охоплювати вітчизняні та світові новітні здобутки (за поточний рік та за попередні до нього останні 3—5 років) у відповідній профілю предмета та у суміжних до нього сферах знань.

3. Обов'язкове виконання студентами на етапах їх підготовки, вказаних у пункті 2, кількох комплексних курсових робіт, що системно охоплюють ряд спеціалізованих і базових дисциплін та мають прикладну спрямованість; при цьому такого виду роботи повинні бути раціонально наповнені навчальними і науково-дослідницькими елементами, що за складністю і результативніс-

тю відповідають навчальним вимогам до конкретного фахового рівня підготовки студентів з урахуванням особливостей її спеціалізації.

4. Розширене застосування студентами класичних і новітніх науково-дослідницьких елементів при виконанні підсумкових робіт усіх рівнів та обов'язкове проявлення ними при цьому здатності, як до особистого генерування різноаспектних елементів управлінсько-економічної ініціативи, так і до швидкого знаходження оптимальних шляхів і засобів їх ефективної реалізації в різних ринкових умовах діяльності базових підприємств (при цьому основний з розроблених цих елементів необхідно оформити пакетом діючих в Україні документів на припущений винахід для отримання патенту).

5. Прийняття до аспірантури тільки тих з конкурсантів, які одночасно мають, як попередні наукові наопрацювання (опубліковані тези і статті у фахових виданнях або патенти на винаходи), так і стаж роботи за профілем аспірантури, бажано науковий, не менше двох років.

6. Збереження (повністю чи частково) у кожного з здобувачів логічної єдності тематичної спрямованості їх кандидатських дисертацій та дипломних магістерських робіт, а також — аналогічної єдності тем докторських і кандидатських дисертацій. Це забезпечить: концентрацію наукових зусиль, прискорення виконання необхідних досліджень і покращення їх якості; розвиток наукових шкіл в країні у відповідних напрямках знань; тривалу конкурентну стійкість України в глобалізованому ринковому просторі у науковому та в інших, пов'язаних з ним, аспектах.

7. Обов'язковість документального підтвердження наявності особистого наукового авторства та пріоритету розробок, що становлять наукову новизну кожної дисертації в управлінсько-економічному напрямку знань і виносяться на захист, оформленого у вигляді комплексу патентів на винаходи: для кандидатських дисертацій — 2—3 патенти на пристрої управління або на системи управління виробничо-бізнесовими процесами підприємства в цілому чи їх окремими елементами тощо; для докторських дисертацій — 5—7 патентів, з них — не менше 2—3 штуки на винайдені способи управління, а 3—4 штуки на системи управління, що їх реалізують.

8. Обов'язковість документального підтвердження типовими для відповідної галузі базовими підприємствами, як фактів впровадження розробок, отриманих в дисертаціях, у практику їх виробничо-комерційної діяльності, так і фактів отримання ними

значного реального економічного ефекту протягом не менше одного року (такими документами повинні бути: Акти впровадження розробок та Розрахунки фактичних економічних ефектів від їх практичного застосування); усе це переконливо засвідчить не тільки позитивні результати практичної апробації виконаних розробок та їх економічну доцільність, а й значно прискорить процес інноваційного розвитку вітчизняної економіки, що є постійно важливим для України.

Висновки. Системне застосування вказаних засобів і форм, при підготовці фахівців управлінсько-економічного напрямку в профільних вищих навчальних закладах України та на спеціалізованих факультетах інших вузів, дозволить отримати наступні позитивні комплексні результати.

1. Значно покращити загальну якість підготовки фахівців на всіх етапах навчального вузівського ланцюга в аспектах розширення уніфікації знань і вмінь та набуття стійких навичок науково-творчої управлінської ініціативи; підвищити конкурентоздатність фахівців на вітчизняному і світовому ринках праці та ефективність їх управлінсько-економічної діяльності в промисловості і бізнесі. Все вказане разом зумовить покращення ефективності ринкового функціонування економіки України в цілому.

2. Значно збільшити обсяги створення вітчизняних інноваційних розробок світового рівня і розширити їх впровадження в усі галузі та сфери економіки, як в Україні, так і за її межами (за рахунок продажів товарів інтелектуальної власності прикладного призначення); підвищити цим конкурентоспроможність вітчизняної продукції на всіх видах ринків на сучасному етапі їх розвитку і на довгострокову перспективу.

3. Відновити високий імідж України у світовій спільноті, як держави, що має і успішно реалізує потужний сучасний потенціал у сферах освіти, науки, винахідництва, промисловості, бізнесу, соціального розвитку тощо; прискорено розвивати вітчизняну виробничу і бізнесову системи, відповідно до сучасних і прогностичних вимог передового світового рівня.

4. Створити потенційну можливість для переходу від часткових удосконалень кожної з двох окремих прикладних складових управлінського напрямку підготовки фахівців у вітчизняних вузах (економічної та технічної), що нині реалізуються на індивідуально-відповідних їм концептуальних засадах, до їх взаємопов'язаного системного розвитку, як єдиного освітнього процесу техніко-економічного управлінського напрямку у форматі, що відповідає раціональному компромісному співвідношенню здобутків тео-

рій маркетингу, технічної та економічної кібернетики, активних систем, економіки і організації виробництва, логістики і передового світового досвіду їх практичних реалізацій у різних сферах виробничо-бізнесової діяльності. Здійснення такого удосконалення навчально-наукової діяльності у вітчизняних вузах дозволить їм максимально повно використати резервні можливості якісного покращення освітнього процесу, і, як наслідок, готувати не вузько-спеціалізованих, а уніфікованих фахівців управлінського напрямку, здатних стабільно перемагати у глобалізованих конкурентних бізнес-змаганнях, що є постійно актуальним завданням для кожного підприємства у кожній країні, а в тому числі і в Україні.

Література

1. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» із змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради. — 1992. — № 12. — Ст. 165.
2. Економічна організація та економічна освіта: взаємообумовленість стратегій розвитку: Зб. мат. Міжнар.наук.-практ.конф., присвяч.100-річчю від дня народж. Бухала С. М., д.е.н., проф. (7—8 лют. 2007 р.) / Відп.за вип. А. П. Наливайко. — К.: КНЕУ, 2007. — 440 с.
3. Семиноженко В. Повернути науку в університети / В. Семиноженко // Урядовий кур'єр. — 2011. — № 48 (4446). — С. 6.
4. Наукова складова навчального процесу та інноваційні технології його розвитку: Зб. мат. наук.-метод. конф. 12 квітня 1011 р. у 2 т. / М-во освіти і науки України; ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана». — К.: КНЕУ, 2011. — Т.1. — 549 с.; Т. 2. — 658 с.
5. Проблеми підготовки фахівців з маркетингу у вищій школі (2-3-4-й рівні акредитації): Матеріали засідання Секції маркетингу науково-методичної комісії з економічної освіти М-ва освіти і науки України. Виступи А. Ф. Павленка, Т. Е. Оболенської, В. Я. Кардаша, А. О. Старостіної // К.: Маркетинг в Україні. — 2002. — № 6. — С. 4—6.
6. XXI век: Проблемы подготовки маркетологов в России и зарубежом. Сб. матер. Междунар. конфер. 28—30 сентября 1999 г. / Под ред. акад. МАНВШ Г. Л. Багиева. — СПб.: ГУЭФ, МАНВШ, 1999. — 400 с.
7. Павленко А. Ф. Маркетинг: підручник / А. Ф. Павленко, А. В. Войчак; М-во освіти і науки України; Київський національний економічний університет. — К.: КНЕУ. — 2003. — 246 с.
8. Фатхутдинов Р. А. Управленческие решения: учебник / Р. А. Фатхутдинов; М-во образования Российской Федерации. — 4-е изд. — М.: ИНФРА — М, 2001. — 283 с.
9. Ромат Е. Маркетолог на предприятии: кто, какой и что делает? (Материалы круглого стола) / Е. Ромат // Маркетинг и реклама. — 2007. — № 1 (125). — С. 25—51.

10. Исследование динамических характеристик грузопотоков и технико-экономическая оценка оптимальных режимов работы механизмов и поточно-транспортного оборудования медной обогатительной фабрики Алмалыкского горно-металлургического комбината ПО «Узбекзолото»; Минцветмет СССР / Отчет о НИР; МВССО УССР; Криворожский горнорудный институт. Научн. рук. работы — канд. тех. наук, доц. В. М. Назаренко, отв. исп. — м. н. с. В. М. Ткач. — № ГР 80024267. — Кривой Рог, 1980. — 282 с.

11. *Ткач В. М.* Системы управления работой дробильного оборудования в СССР и за рубежом : технико-экономический обзор / В. М. Ткач, Е. Д. Бачева, А. Н. Иончиков, В. А. Саражин; М-во черной металлургии СССР, Центральный научно-исследовательский институт информации и технико-экономических исследований черной металлургии СССР (ЦНИИТЭИ ЧМ). — М.: Черная металлургия, 1987. — 43 с. (Серия «Обогащение руд.» Вып. № 3).

12. *Ткач В. М.* Синтез универсальной автоматизированной системы управления технологическими процессами первичной рудопереработки / В. М. Ткач // Совершенство вание горнорудного производства: Сб. научн. тр. — Кривой Рог: НИГРИ, 1990. — С. 118 — 125.

13. Исследование технологических процессов дробильной фабрики Полтавского горно-обогатительного комбината и научное обоснование рационального объема их автоматизации на уровне автоматизированной системы управления (АСУ ТП ДФ) / Отчет о НИР 1990—1991 гг.: в 2 т.; М-во металлургии СССР; Концерн «Укррудпром»; Академия горных наук Украины; Научно-исследовательский горнорудный институт (НИГРИ). Науч. рук. работы — к. т. н., с. н. с. В. М. Ткач. — № ГР 01900043732. — Кривой Рог, 1991. — Том 1 (заключительный) — 182 с., том 2 (патентные исследования) — 27 с.

14. *Ткач В. М.* Экономическая целесообразность оптимизации технологических процессов первичной рудопереработки на предприятиях Кривбасса на основе применения передовых принципов и средств автоматизации / В. М. Ткач // М.: Горный журнал. — 1991. — № 9. — С. 52—56.

15. *Ткач В. М.* Оптимизация процессов первичной рудопереработки в технологических линиях на основе адаптивного управления их режимными параметрами / В. М. Ткач // М.: Горный журнал. — 1994. — № 2. — С. 47—50.

16. *Ткач В. М.* Техніко-економічні аспекти реалізації адаптаційних можливостей по оптимізації експлуатаційних режимів технологічного обладнання в циклах первинної рудопереробки на залізрудних гірничозбагачувальних комбінатах / В. М. Ткач // Сталий розвиток гірничо-металургійної промисловості: зб. доповідей Міжнар. наук.-техн. конфер. 18—22 травня 2004 р.: у 2 т. / М-во освіти і науки України; Криворізький технічний університет. — Кривий Ріг: КТУ, 2004. — Т. 1 — С. 16—18.

17. *Ткач В. М.* Сучасні особливості розвитку систем управління промисловими підприємствами на маркетингових засадах / В. М. Ткач

// Формування ринкової економіки. Зб. наук. пр. Спец. вип. Маркетинг в Україні: теорія і практика. — К.: КНЕУ, 2009. — С. 159—173.

18. Гегель Г. В. Ф. Наука логіки / Г.В.Ф. Гегель. — М.: Мысль, 1999. — 1072 с. (Серія «Классическая философская мысль»).

19. Климов В. Мировая економіка: прогноз до 2050 года / В. Климов // Вопросы економіки. — 2008. — № 5. — С. 62—79.

20. Якубовський М. Концептуальні основи стратегії розвитку промисловості України на період до 2017 року / М. Якубовський, В. Новицький, Ю. Кіндзерський // Економіка України. — 2007. — № 11. — С. 4—20.

21. Губський Б. Конкуренентоспроможність економіки України. Посттрансфор маційна перспектива / Б.Губський; НАН України; Інститут світової економіки і міжнародних відносин. — К., 2004. — 344 с.

22. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. / С. В. Мочерний, Я. С. Ларіна, О. С. Устенко та ін.; За наук. ред. С. В. Мочерного. — Львів: Світ, 2005. — Т.1 — 616 с.; 2006. — Т. 2 — 568 с.

23. Финглтон И. Во славу тяжелой индустрии: почему промышленность, а не информационная экономика является ключом для будущего процветания. Нью — Йорк, 1999 : пер. с англ. / И. Финглтон. — М.: Синтег, 2004. — 237 с.

24. Лукас В. А. Проблемы и тенденции дальнейшего развития технологии автоматизации производства: обзор материалов зарубежных публикаций / Профессор В. А. Лукас. Уральская государственная горно-геологическая академия // Известия вузов. Горный журнал. — Екатеринбург, — 2002. — № 2. — С. 20—22.

25. Трушко В. Л. Научные исследования в Санкт-Петербургском государственном горном институте / В.Л.Трушко // М.: Горный журнал. — 2005. — № 9—10. — С. 14—17.

26. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк; М-во освіти і науки України; ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». — 2-е вид. без змін. — К.: КНЕУ, 2009. — 316 с.

27. Техническая кибернетика. Теория автоматического регулирования (ТАР): в 3 т. / М. А. Айзерман, Г. А. Бендриков, А. А. Воронов и др.; под ред. В. В. Солодовникова. — М.: Машиностроение. — Т. 1. — 1967. — 770 с.; Т.2. — 1967. — 682 с.; Т. 3. — 1969. — 607 с.

28. Методы классической и современной теории автоматического управления (ТАУ): учебник: в 5 т. / под ред. К. А. Пупкова, Н. Д. Егупова. — М.: Издательство МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2004. — Т.1 — 654 с., Т. 2. — 638 с., Т.3. — 614 с., Т.4. — 741 с., Т. 5. — 784 с.

29. Архангельский В. И. Интегрированное управление производством: организационные и технологические аспекты менеджмента предприятиями: монография / В. И. Архангельский, И. Н. Богаенко, Г. Г. Грабовский, Н. А. Рюмшин; под ред. Лауреата Гос. премии Украины д-ра техн.

наук, проф. В. И. Архагельского; НПК «Киевський інститут автоматички (КІА)» — К.: Техніка, 2005. — 328 с.

30. Згуровский М. З. Интегрированные системы оптимального управления и проектирования: учебное пособие / М. З. Згуровский. — К.: Вища школа, 1990. — 351 с.

Статтю подано до редакції 16.08.11 р.

УДК 338.1:339.138:378.047

Т. М. Чумаченко, канд. хім. наук, доцент,
Т. В. Тертичко,
ДВНЗ «Національний гірничий університет»

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НА РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ

АНОТАЦІЯ. Розглянуто основні аспекти формування конкурентних переваг вищих навчальних закладів. Проаналізовано взаємозв'язок між якістю освітніх послуг і потребою в молодих спеціалістах на ринку праці. Запропоновано шляхи підвищення конкурентоспроможності випускників вузів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: конкурентні переваги, якість освітніх послуг, конкурентоспроможність випускників.

АННОТАЦИЯ. Рассмотрены основные аспекты формирования конкурентных преимуществ высших учебных заведений. Проанализирована взаимосвязь между качеством образовательных услуг и востребованностью молодых специалистов на рынке труда. Предложены пути повышения конкурентоспособности выпускников вузов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: конкурентные преимущества, качество образовательных услуг, конкурентоспособность выпускников.

ANNOTATION. The main aspects of the formation of competitive advantages of higher educational institutions are considered. The connection between the quality of educational services and the demand for young professionals in the labour market are analyzed. The ways of increasing the competitiveness of graduates are suggested.

KEYWORDS: competitive advantage, the quality of educational services, the competitiveness of graduates.

Вступ. Розвиток ринкових відносин спонукав до серйозних змін у сфері вищої освіти. В Україні сформувався ринок освітніх послуг, що пропонує широкий вибір вищих навчальних закладів